

- К. : Кондор, 2009. – 299 с.
4. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 24, спр. 3310, 162 арк.
 5. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 77, спр. 672, арк. 15–51.
 6. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 77, спр. 666, арк. 58.
 7. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 77, спр. 666, 75 арк.
 8. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 77, спр. 762, арк. 31–50.
 9. Народне господарство УРСР в 1957 р. – К. : Держстатвидав, 1957. – 535 с.
 10. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 77, спр. 664, арк. 56–57.
 11. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 77, спр. 492, арк. 5–9.
 12. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 77, спр. 693, 7 арк.
 13. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 77, спр. 707, арк. 96.
 14. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 77, спр. 719, арк. 73–89.
 15. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 77, спр. 740, арк. 126–140.
 16. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 77, спр. 742, арк. 81.
 17. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 77, спр. 725, арк. 87–102.
 18. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 77, спр. 711, арк. 85–87.
 19. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 77, спр. 704, арк. 3, 125–126, 168.

Одержано редакцією 22.05.2014
 Прийнято до публікації 23.06.2014

Аннотація. *Лесик С. Н. Жилищное обеспечение работников железнодорожного транспорта (1945–1960 гг.) Исследованы разносторонние аспекты специфической проблемы с обеспечением жильем железнодорожников в послевоенный период, показано темпы роста жилищного строительства, пути и особенности решения жилищного вопроса на железнодорожном транспорте.*

Ключевые слова: *железнодорожный транспорт, жилищное строительство, индивидуальное строительство, улучшение бытовых условий, жилищное обеспечение, транспортная сеть, разрушение социальной сферы.*

Summary. *Lesyk S. Railway workers housing insuring in 1945–1960. The author researches different aspects of the specific problem of the housing ensuring of railway workers in the post war period. It is shown the rate of growth of housing construction, the ways and peculiarities of this problem solution on railways. The author explores that improving living conditions became an effective basis to increase productivity. The purpose of the research is to study housing problem of the railways through the analysis of the factors that influenced on the pace and nature of improvement housing in the postwar decades and clarifying the living conditions of railway men, the level of housing workers in this sphere. The attention is paid to the encouraging of private construction of the housing problem. The author comes to the conclusion that qualities of the improvement of the living conditions were stimulated by complex of impulses and financial support. The complex of innovations was created on the base of the raising of the working efficiency.*

Key words: *railway transport, housing construction, individual housing construction, improvement of housing construction, housing, transportation network, the destruction of the social sphere.*

УДК 323.1(470+571).001.11

М. Б. Парахіна

ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ НАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ І РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН НА ПРИКЛАДІ «КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ»

Автор поставила собі за мету проаналізувати основний документ, що стосується забезпечення прав національних меншин у Російській Федерації. А саме «Концепції державної національної політики Російської Федерації», яка повинна визначити розвиток не тільки правової системи в країні стосовно національного питання, але й забезпечити поступове вирішення всіх нагальних питань у сфері розвитку та регулювання міжнаціональних відносин.

Ключові слова: *Російська Федерація, національні меншини, міжнаціональні відносини, національно-культурна автономія.*

Постановка проблеми. Аналіз ситуації з нормативним забезпеченням прав національних меншин у Російській Федерації на сьогодні є дуже важливим. Причина цього є досить очевидна – Росія, як федеративна країна, повинна враховувати права не лише діаспор, як це є на Україні, а й права суб'єктів федерації – корінних народів, що проживають на своїй історичній території, і відповідно потребують більш детального визначення своїх прав і можливостей. У той час, як Україна живе за загальними положеннями та універсальними законами, Росія змушена була підготувати комплексну стратегію розв'язання міжнаціональних проблем. Додаткову складність у формуванні міжнаціональної політики Росії створювали обставини розвитку її новітньої історії, пов'язаної передусім з проблемами Північного Кавказу та Татарстану, зокрема Чеченські війни. При цьому довгий час саме поняття Конституції щодо прав національних меншин було суто номінальним – реальних кроків по захисту їх інтересів, і передусім інтересів української громади, не було.

Необхідність пильної уваги до сфери національних відносин обумовлена, насамперед, зростанням вагомості національного чинника в кінці ХХ – початку ХХІ ст., а також внутрішніми проблемами розвитку Російської Федерації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження проблем державної національної політики в сучасній Росії були розглянуті в працях різних дослідників, а також знайшли своє відображення у дисертаційних дослідженнях [1–10]. Також у працях російських дослідників були відображені аспекти взаємозв'язку національних культур, культури міжнаціонального спілкування; сучасні етнополітичні процеси та їх основні протиріччя; проблеми національних меншин [11–17].

У 1996 р. було прийнято основоположний документ, котрий мав визначити розвиток не лише правової системи країни в національному питанні на найближчий час, а й забезпечити поступове вирішення всіх нагальних питань сфери – Концепцію державної національної політики Російської Федерації. Як свідчить преамбула документа, він був спрямований на забезпечення цілісності і єдності країни в нових історичних умовах розвитку державності; узгодження загальнодержавних інтересів та інтересів всіх народів, що населяють Росію; налагодження їх усебічного співробітництва; розвитку національних мов та культур [18]. Сам по собі цей документ становив сукупність поглядів, пріоритетів у діяльності федеральних органів державної влади та органів державної влади суб'єктів Російської Федерації, і, на думку авторів, мав стати орієнтиром для державних органів влади при вирішенні завдань національного розвитку та регулювання міжнаціональних відносин; забезпечення конституційних прав людини і громадянина.

Будучи комплексним документом, концепція не лише визначає проблеми та кроки по їх подоланню, а й вказує на причини, котрі зумовили сучасний стан речей: особливості формування російської держави, наслідки тоталітарної системи та спадок СРСР тощо. При цьому в ідеологічну основу Концепції покладено принцип пріоритетності росіян перед іншими національностями, причому паралельно з ідеєю їх інтеграції до російського середовища.

В цілому, документ визначає ряд корінних проблем, на подолання яких він спрямований. Серед таких проблем, зокрема, розвиток федеральних відносин, котрі забезпечують гармонійне поєднання самостійності суб'єктів Російської Федерації та цілісності Російської держави; розвиток національних культур і мов народів Російської Федерації, укріплення духовної спільності росіян; забезпечення політичної і правової захищеності малочисельних народів і національних меншин; досягнення та підтримка стабільності, міцного міжнародного миру та порозуміння на Північному Кавказі; підтримка співвітчизників, котрі проживають у державах – учасниках співдружності Незалежних держав, а також у Литві, Латвії та Естонії; сприяння розвитку їх зв'язків з Батьківщиною [18].

Розглянувши проблеми, визначені Концепцією, можна побачити, що вони певною мірою стосуються не лише статусу національностей в Росії, а й її міжнародної частини – захисту росіян за кордоном, і передусім на теренах СНД, де їх чисельність була і залишається досить значною, і відповідно їх участь у житті своїх країн повинна координуватися з Москви. Щодо українців, то їх окремий статус нічим не визначений, адже вони не були ні найбільшою за чисельністю меншиною, ні навіть носієм федеративної автономії.

Виходячи з такої постановки проблеми, Концепція визначила й основні принципи державної національної політики: рівність прав і свобод людини і громадянина незалежно від расової, національної, мовної, релігійної та соціальної приналежності; заборона будь-яких форм обмеження прав людини за ознаками соціальної, расової, національної, мовної та релігійної приналежності; збереження історичної цілісності Російської Федерації; рівноправність усіх суб'єктів Російської Федерації у відносинах з федеральними органами влади; гарантія прав корінних малочисельних народів у відповідності з Конституцією Російської Федерації; загально визнаними принципами та нормами міжнародного права, міжнародними договорами Російської Федерації; право кожного громадянина визначати та вказувати свою національність без будь-якого примусу; сприяти розвитку національних культур і мов народів Російської Федерації; своєчасне і мирне вирішення протиріч і конфліктів; заборона діяльності, спрямованої на піддрив державної безпеки, підбурювання соціальної, національної, расової та релігійної ворожнечі чи ненависті; захист прав та інтересів громадян Російської Федерації за її межами, підтримка співвітчизників, котрі проживають в іноземних країнах, у збереженні і розвитку рідної мови, культури та національних традицій, в укріпленні їх зв'язків з Батьківщиною у відповідності до норм міжнародного права [18].

Висвітлюючи основні кроки керівництва країни по виконанню ключових положень Концепції, їх було поділено на 4 сфери:

1. політико-правову (формування нового типу федерації; створення повноцінної нормативно-правової бази для регулювання федеративних та міжнаціональних відносин; забезпечення правових, організаційних, матеріальних умов, що сприятимуть задоволенню національно-культурних інтересів народів; мирне вирішення конфліктів і протиріч на основі Конституції РФ та інші);

2. соціально-економічна (реалізація економічних інтересів народів; вирівнювання рівня соціально-економічного розвитку суб'єктів федерації; вирішення проблем зайнятості населення в регіонах з його надлишком; розвиток державної системи інформації та комунікації для досягнення єдиного економічного, інформаційного та культурно-освітнього простору Російської Федерації; сприяння розвитку регіональних асоціацій економічного взаємовпливу суб'єктів Російської Федерації як фактор гармонізації міжнаціональних інтересів, забезпечення комплексного рішення соціально-економічних та культурних проблем; тощо);

3. духовній (формування та розповсюдження ідеї духовної єдності, дружби народів, міжнаціонального порозуміння, культивування почуття російського патріотизму, розповсюдження знань про історію та культуру народів, що населяють Російську Федерацію; збереження історичного спадку та подальший розвиток національної самобутності народів країни в рамках євразійського простору; забезпечення оптимальних умов збереження всіх мов народів Росії, використання російської мови як загальнодержавної; укріплення та удосконалення національної загальноосвітньої школи як інструменту збереження та розвитку культури і мови кожного народу поряд з вихованням поваги до культури, мови, історії інших народів Росії, світових цінностей тощо);

4. зовнішньополітичній (спільне з державами пострадянського простору вироблення спільних підходів до проблеми забезпечення прав і інтересів національних спільнот, котрі проживають на їх територіях; реалізація міжнародних домовленостей по реалізації прав національних меншин; укладання договорів з країнами СНД про співробітництво у вирішенні проблем компактно проживаючих у прикордонних територіях національних громад тощо) [18].

Розглядаючи названі кроки влади, слід відмітити досить цікаву закономірність. Не зважаючи на декларативну пріоритетність прав і інтересів національних меншин, всі вони проникнуті єдиною метою – створення єдиної російської нації, котра на основі російського етносу об'єднає всі інші народи країни в єдине ціле, коли відмінності залишаться лише на побутовому рівні: у фольклорі, релігії, певною мірою в мові. Проте ключовий чинник нації – власна національна свідомість – буде замінений на ідею приналежності до нового суперетносу, котрий має замінити проголошену ще в радянські часи наднаціональну групу «радянський народ». І зрозуміло, що першими націями, котрі мають перейти до російської державницької свідомості є близькі за мовою та культурою слов'янські народи, в тому числі

й українці. Більше того, не зважаючи на визначені права народів федерації, основою для їх розвитку, відповідно до Концепції, має стати самопочуття російського народу, названого опорою російської державності [18]. Таким чином, влада залишила за собою право скорочення національних програм і певне обмеження можливостей національних меншин у тому випадку, коли вона вбачатиме загрозу їх дій для росіян, і власне російської національної культури та самосвідомості.

Проте розуміючи довготривалість такого явища, як інтеграція націй, автори Концепції визначили умови розвитку всіх націй і народностей федерації як національно-культурне самовизначення (національно-культурна автономія). Особливостям цієї автономії приділено п'ятий розділ Концепції, і саме він найповніше декларує права українців у Російській Федерації. Сама по собі національно-культурна автономія, як екстериторіальне поняття призначене, на думку авторів, для вирішення представниками всіх націй та малочисельних народів проблем щодо збереження власної мови, культури, традицій, самобутності, освіти [18].

Проект функціонування національно-культурних автономій, не зважаючи на свою візуальну обґрунтованість, не створював реальних механізмів захисту прав та інтересів національних меншин, лише вкотре дублюючи ті загальні положення, що були прописані ще в Конституції. Більше того, сама можливість створення таких автономій відкладалася на невизначений час, адже в Концепції було відкрито вказано, що нормативно-правова база їх діяльності та функціонування має бути лише створена, без чітких хронологічних рамок цього процесу [18]. Однак сам по собі проект створення таких національно-культурних автономій мав велике значення саме для українців, котрі фактично не мають чітко окреслених регіонів компактного проживання, і відповідно не можуть мати тих прав, які надаються повноцінним суб'єктам федерації.

Окрім вказаних положень, котрі напряму стосуються статусу українців у Російській Федерації, Концепція державної національної політики Російської Федерації передбачала і ряд інших заходів та положень, спрямованих на покращення міжнаціональної ситуації в країні: визначено принципи федерації та права федеративних одиниць; заходи по забезпеченню толерантності в суспільстві; вирішення проблеми біженців, репресованих та депортованих народів тощо. Всі вони побудовані на визначеному раніше принципі верховенства російської нації у державі при наявності можливостей національного та культурного розвитку і самовизначення інших етнічних груп.

Прийняття Концепції державної національної політики стало поштовхом до подальшого розширення нормативно-правової бази Російської Федерації. Так, з метою її практичної реалізації було прийнято федеральні закони: «Про національно-культурну автономію» №74 від 17.06.1996 р.; «Про гарантії прав корінних малочисельних народів Російської Федерації» №82 від 30.04.1999 р.; а також Єдиний перелік корінних малочисельних народів Російської Федерації [19]. Прийняття цих документів спрямоване було передусім на вирішення долі національних меншин – суб'єктів федерації, чії корінні землі знаходяться на її території. Однак враховуючи багатогранність проблеми для РФ, ні Конвенція, на наступні закони так і не переконали народ у їх практичній дієвості.

В цілому розвиток російського суспільства у другій половині 1990-х рр. змушував владу не лише доповнювати, а й модернізувати власні механізми вирішення національного питання. Хоча владі і вдалось вирішити найболючіші питання етнічного сепаратизму, проте й надалі міжнаціональна проблематика лише набувала гостроти, зрівнявшись за значущістю для держави з проблемою оборони та зовнішньої політики. Відповідно суспільство потребувало і більш дієвих нормативних документів для її вирішення. Так, в лютому 2001 р. державна дума провела парламентські слухання проекту закону «Про основи державної національної політики Російської Федерації», котрий мав стати новою правовою базою для вирішення проблем національних меншин у країні. Цей документ, на думку авторів, повинен був ознаменувати відхід від попередньої законодавчої практики, спрямованої на виправлення помилок минулого, та на розбудову нового порядку в країні. Так, він мав ввести в обіг новий суб'єкт національної політики – російський народ, котрий не лише повинен бути ключовою основою всіх зв'язків, а й не може вважатися меншиною на тери-

торії Російської Федерації. Таким чином, за новим положенням, яке так і не було прийняте до 2012 р., росіяни фактично отримували той статус на території РФ, який вони неформально мали в СРСР навіть на землях союзних республік.

Загалом, становлення і розвиток нормативно-правової бази Російської Федерації щодо національних меншин заклало підвалини для нового вектору в їх вирішенні. Конвенція держаної політики та Конституція РФ стали лише тактичними заходами і підґрунтям для подальшого визначення головних кроків держави у напрямку вирішення національного питання на території Федерації. Отже, поява нового документа, котрий не має сили закону, але дозволить планувати дії влади, не обмежуючи її визначеними обов'язками. Саме тому відсутність єдиного закону не завадила керівництву Російської Федерації в 2012 р. оприлюднити нову Стратегію державної національної політики Російської Федерації на період до 2025 р.

Цей новий документ, по суті, став підсумком всієї діяльності керівництва Російської Федерації, і передусім в галузі законотворення за роки, що минули з часу прийняття Концепції державної національної політики Російської Федерації.

Висновки. Таким чином, Концепція державної національної політики Російської Федерації стала тим документом, що на довгий час визначив особливості внутрішньої політики країни в галузі національного питання, демонструючи при цьому основні вектори розвитку країни – федералізацію як основу адміністративного устрою, інтеграцію всіх націй у єдиний російський народ з домінуючою роллю росіян та збереження національних і мовних особливостей всіх народів федерації на тому рівні, коли вони не становлять небезпеки для росіян і російської державності.

Список використаної літератури

1. Шарафулин М. М. Основные направления развития национальной политики Российской Федерации на современном этапе : дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02. / М. М. Шарафулин. – Екатеринбург, 2006. – 186 с.
2. Зорин В. Ю. Государственная национальная политика в России: историко-политологический анализ : дис. ... д-ра полит. наук : 23.00.02 / В. Ю. Зорин. – М., 2003. – 471 с.
3. Ланцова С. А. Политические проблемы международных отношений и глобального развития : дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02 / С. А. Ланцова. – СПб., 2009. – 209 с.
4. Фёдорова Н. А. Этнонациональные конфликты как объект государственного управления: социологический аспект : дис. ... канд. социол. наук / Н. А. Фёдорова. – Саратов, 2000. – 217 с.
5. Лебедева О. С. Проблемы государственной национальной политики в современной России / О. С. Лебедева // Гуманитарная наука и современность. – Пермь, 2003. – Вып. 3. – С. 38–43.
6. Малыгина И. В. Национальная идентичность и национализм / И. В. Малыгина // Вестник Московского государственного университета. – 2003. – № 2. – С. 23–31.
7. Малыгина И. В. Национализм как социокультурный феномен / И. В. Малыгина // XXI век. Проблемы культуры : сб. науч. ст. – М., 2002. – С. 51–64.
8. Кулешов С. Национальная политика России: история и современность / С. Кулешов, Г. Белозеров, С. Алексеев, А. Колмаков. – М., 1997. – 679 с.
9. Зорин Ю. В. От национальной политики к этнокультурной / Ю. В. Зорин // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2003. – Т. 4. – С. 49–76.
10. Ипатова Ю. А. Этнополитические конфликты в современной России: типология и стадии развития / Ю. А. Ипатова // Россия и весь мир: вчера, сегодня, завтра. – М., 2003. – С. 154–160.
11. Абдулатипов Р. Г. Федерализм в истории России : в 4 т. / Р. Г. Абдулатипов, Л. Ф. Болтенкова, Ю. Ф. Яров. – М., 1992–1993. – 1360 с.
12. Баграмов Э. А. Нация, национальная идея и национальная политика / Э. А. Баграмов // Актуальные проблемы социогуманитарного знания. – 1998. – Вып. 2. – С. 3–10.
13. Здравомыслов А. Г. Межнациональные конфликты в постсоветском пространстве / А. Г. Здравомыслов. – М., 1999. – 286 с.
14. Калинина К. В. Национальные меньшинства в России / К. В. Калинина. – М., 1993. – 86 с.; Национальная идея: история, идеология, миф / ИСПРАН; отв. ред. Г. Ю. Семигин. – М., 2004. – 598 с.
15. Поздняков Э. А. Нация. Национализм. Национальные интересы / Э. А. Поздняков. – М., 1994. – 128 с.
16. Аблобуев О. В. Россия: государственные приоритеты и государственные интересы / О. В. Аблобуев, А. В. Игнатъев, Л. Н. Нежинский. – М., 2000. – 399 с.
17. Тишков В. А. Межнациональные отношения в Российской Федерации / В. А. Тишков. – М., 1993. – 72 с.

18. Концепция государственной национальной политики Российской Федерации утверждена специальным Указом Президента от 15 июня 1996 г. // Российская газета. – 1996. – 10 июля.
19. Кокшаров Н. В. Современная национальная политика России [Электронный ресурс] / Н. В. Кокшаров // CREDO NEW теоретический журнал. – 2003. – № 2. – Режим доступа: <http://www.orenburg.ru/culture/credo/022003/4.html>.

Одержано редакцією 22.05.2014
Прийнято до публікації 23.06.2014

Аннотация. *Парахина М. Б. Решение задач национального развития и регулирование межнациональных отношений на примере «Концепции государственной национальной политики Российской Федерации». В данной статье автор анализирует основополагающий документ, который касается обеспечения прав национальных меньшинств в Российской Федерации. А именно «Концепции государственной национальной политики Российской Федерации», которая должна была определить развитие не только правовой системы в стране в национальном вопросе, но и обеспечить постепенное решение всех насущных вопросов в сфере развития и регулирования межнациональных отношений.*

Ключевые слова: *Российская Федерация, национальные меньшинства, межнациональные отношения, национально-культурная автономия.*

Summary. *Parakhina M. The decisions of tasks of national development and regulation of international relations on the example of «Russian national state policy concept». The analysis national minorities' rights in the Russian Federation in the program of Russian state national policy is presented in the article. In 1996 the fundamental document was adopted that had to determine the development of the legal system of the state and to the issue the future inter-ethnic relations. The document constituted the body of views, priorities in activities of federal governmental authorities and governmental authorities of constituent entities of the Russian Federation. The principle of priority of Russians over other nationalities was accepted as an ideological basis for the Concept. The adoption of the Concept of National Policy gave an impulse to further sprawling of regulatory and legal framework of the Russian Federation. For the purpose of the implementation the following federal laws will be adopted: On National and Cultural Autonomy, On Guarantee of Rights of Indigenous Minorities of the Russian Federation as well as Unified List of Indigenous Minorities of the Russian Federation.*

Key words: *Russian Federation, national minorities, inter-ethnic relations, national culture autonomy.*

